

Sammanfattning

Enligt ett kollektivavtal mellan en arbetstagarorganisation och en arbetsgivarorganisation är arbetsgivare skyldiga att vid varje löneutbetalning göra avdrag för kontrollavgifter från samtliga anställdas löner och betala in dessa till förbundet inom en viss tid. Fråga om avdragen för kontrollavgifter på oorganiserade arbetstagnas löner kränker arbetstagnas rättigheter enligt Europakonventionen. Arbetsdomstolen har funnit att dessa avdrag strider mot skyddet för egendom i artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till konventionen.

ARBETSDOMSTOLENDOM
2012-10-24
StockholmDom nr 74/12
Mål nr A 31/10, A 32/10,
A 33/10 och A 34/10**KÄRANDE**

Svenska Elektrikerförbundet, Box 1123, 111 81 Stockholm
Ombud: förbundsjuristerna Sussanne Lundberg, Anneli Ohlsson Anderbjörk och Robert Sjunnebo, LO-TCO Rättsskydd AB, Box 1155, 111 81 Stockholm

SVARANDE

1. Elektriska Installatörsorganisationen EIO, Box 17537, 118 91 Stockholm
Ombud: arbetsrättsjuristen Ulf Nordström, EIO Medlemsservice AB, Box 17537, 118 91 Stockholm (mål nr A 31–34/10)
  2. Midroc Electro Aktiebolag, 556436-3595, Box 501, 811 25 Sandviken (mål nr A 31/10)
  3. Bravida Sverige AB, 556197-4188, 126 81 Stockholm (mål nr A 32/10)
  4. APC Elinstallatören Aktiebolag, 556473-0801, Jägarvällsvägen 8 A, 584 22 Linköping (mål nr A 33/10)
  5. Browik Installation i Stockholm AB, 556386-1136, Voltavägen 10, 168 69 Bromma (mål nr A 34/10)
- Ombud för 2–5: advokaterna Robert Stromberg och Jens Tillqvist, Advokatfirman Cederquist, Box 1670, 111 96 Stockholm

SAKEN

kollektivavtalsbrott

Mellan Elektriska Installatörsorganisationen EIO (EIO) och Svenska Elektrikerförbundet (förbundet) gäller kollektivavtal avseende elektriska installationsarbeten, det s.k. installationsavtalet. Enligt 13 kap. § 1 installationsavtalet gäller mellan kollektivavtalsparterna även avtalet om inkassering av fackföreningsavgifter och kontrollavgifter (inkasseringsavtalet). Midroc Electro Aktiebolag, Bravida Sverige AB, APC Elinstallatören Aktiebolag och Browik Installation i Stockholm AB (bolagen) är medlemmar i EIO och bundna av installationsavtalet och inkasseringsavtalet i förhållande till förbundet.

Inkasseringsavtalet innehåller bl.a. följande bestämmelser.

Avdrag på lön av fackföreningsavgifter*Avdrag*

Arbetsgivare gör vid varje löneutbetalning avdrag med av arbetarparten beslutad procentdel av bruttolön, dels efter erhållen fullmakt för fackföreningsavgift för medlemmar i Svenska Elektrikerförbundet, dels för kontrollavgift för samtliga anställda som arbetar inom Svenska Elektrikerförbundets installationsavtalsområde.

Procentdel anges med en decimal.

Avdrag görs efter

1. samtliga i lag och förordning reglerade avdrag, samt
2. närmast efter samtliga avdrag som betingas av arbetsgivarens fordringar, eller
3. sammanhänger med anställningsförhållandet.

Därefter görs i första hand avdrag för fackföreningsavgift och sedan kontrollavgift.

Inbetalning

Avdraget belopp skall inbetalas till av förbundet anvisat konto inom 30 dagar efter senaste avlöningstillfälle i redovisningsperioden.

Enligt inkasseringsavtalet ska arbetsgivare, för samtliga anställda inom förbundets installationsavtalsområde, göra avdrag från bruttolönen för kontrollavgift som sedan ska betalas in till förbundet. Bolagen har beträffande ett antal montörer som inte är medlemmar i något fackförbund (oorganiserade) underlåtit att betala in kontrollavgiften eller betalat in kontrollavgiften för sent. Tvist har uppkommit om bolagen därigenom gjort sig skyldiga till kollektivavtalsbrott.

EIO och bolagen (arbetsgivarparterna) har i huvudsak gjort gällande att inkasseringsavtalets bestämmelser som förpliktar arbetsgivare att göra avdrag för kontrollavgifter på oorganiserade arbetstagares löner strider mot det äganderättsskydd och det skydd för den negativa föreningsrätten som stadgas i den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Bolagen har därför, enligt arbetsgivarparterna, inte gjort sig skyldiga till kollektivavtalsbrott.

Förbundet har väckt talan mot arbetsgivarparterna och yrkat att Arbetsdomstolen ska förplikta Midroc Electro Aktiebolag (Midroc), Bravida Sverige AB (Bravida), APC Elinstallatören Aktiebolag (APC) och Browik Installation i Stockholm AB (Browik) att till förbundet betala allmänt skadestånd med vardera 100 000 kr, jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för delgivning av stämning (Midroc, Bravida och APC den 23 februari 2010 och Browik den 24 februari 2010) tills betalning sker.

Arbetsgivarparterna har bestritt yrkandena. Inget belopp har vitsordats som skäligt i och för sig. Ränterykandena har vitsordats i och för sig.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader.

Till utveckling av sin talan har parterna anfört i huvudsak följande.

Förbundet

Bakgrund

Mellan EIO och förbundet gäller sedan den 15 juni 1977 avtalet om inkassering av fackföreningsavgifter och kontrollavgifter (inkasseringsavtalet). Avtalet innebär att arbetsgivare vid varje löneutbetalning ska göra avdrag för kontrollavgift för samtliga anställda som arbetar inom förbundets installationsavtalsområde. Denna avgift, som för närvarande uppgår till 0,5 procent av varje arbetstagares bruttolön, ska sedan betalas in till förbundet. Kontrollavgiften används bland annat till kontroll av ackordssedlar och uträkning av ackordsöverskott, utbildning i ackordslönesystemet och hantering av de frågor och tvister som uppkommer i samband med arbete på ackord.

EIO har uppmanat sina medlemsföretag att inte göra avdrag för kontrollavgift för anställda som inte är organiserade i något fackförbund. Midroc, Bravida och Browik har gjort sig skyldiga till kollektivavtalsbrott genom att inte inkassera kontrollavgiften för vissa oorganiserade anställda och APC har gjort sig skyldigt till kollektivavtalsbrott genom att betala in kontrollavgiften för en oorganiserad anställd för sent. Frågan är om bolagen har kunnat underlåta att betala in kontrollavgiften med stöd av Europakonventionen.

Allmänt om kontrollavgiften och ackordskontrollen

Arbetsgivaren är enligt inkasseringsavtalet skyldig att betala in kontrollavgifter beträffande samtliga arbetstagare som arbetar under installationsavtalsområdet. Avdrag för kontrollavgift ska alltså göras oavsett om montören utför arbete på tidlön eller ackord och oavsett om montören är medlem i förbundet eller oorganiserad. Arbetsgivaren kan endast låta bli att leverera in avgiften för dem som är medlemmar i andra arbetstagarorganisationer. Tanken är att deras arbetstagarorganisationer i sådant fall ska räkna ut ackordsöverskottet. Kontrollavgiften redovisas som ett avdrag från respektive arbetstagares bruttolön trots att det rent faktiskt inte rör sig om ett löneavstående.

Kontrollavgiften finansierar förbundets verksamhet med ackordskontrollen. En fråga som har uppstått i tvisten är vilka kostnader som får belasta denna ackordskontroll. Ackordskontrollens omfattning och vad pengarna får användas till regleras inte i inkasseringsavtalet utan i stället i förbundets stadgar för ackordskontrollen. Dessa stadgar har varit i stort sett oförändrade sedan år 1943. Enligt stadgarna är ackordskontrollens ändamål att i enlighet med gällande avtal bereda medlemmarna största möjliga ersättning för sitt arbete samt i övrigt utöva kontroll över att avtal och ackordsprislistor tillämpas. Ackordskontrollen ska dessutom följa utvecklingen inom förbundets arbetsområden samt samla de uppgifter om ändring av arbetssätt och material som kan behövas för att upprätta nya prislistor och avtal.

Intäkterna får alltså användas till all den verksamhet som förbundet bedriver inom ramen för ackordskontrollen och som syftar till att uppfylla syftet enligt stadgarna, dvs. rådgivning om ackordsfrågor, tvistehantering i ackordstvister, utbildning i ackordsfrågor och ackordsprislistan, upprättande av ackordslistor

och uträkning av ackordsöverskott m.m. Att förbundet ska hantera ackordslönesystemet och för det arbetet erhålla en del av lönesumman varje månad har parterna varit överens om. EIO har haft kännedom om ackordskontrollens omfattning och förbundets stadgar för ackordskontrollen och har inte tidigare framfört några anmärkningar mot verksamheten.

Ackord

Enligt 9 kap. § 1 i installationsavtalet ska arbete, så långt som det är möjligt, utlämnas på ackord för tillämpning av den mellan EIO och förbundet överenskomna ackordstidlistan. Detta innebär att ackord är huvudlöneform enligt avtalet. Det finns alltså ett ackordsobligatorium som medför att arbetsgivaren har en skyldighet att lämna ut arbete på ackord när det finns förutsättningar för det, dvs. vid arbete som överstiger åtta timmar och som är tidssatt i ackordstidlistan eller som är möjligt att tidssätta (9 kap. § 1 punkterna 2 och 6 i installationsavtalet). En arbetsgivare som låter bli att lämna ut arbete på ackord när dessa förutsättningar föreligger bryter alltså mot avtalet. Arbetsgivaren har också en skyldighet att skapa goda ackordsförutsättningar så att montören kan utföra sitt arbete så snabbt som möjligt. Vid allt arbete ska arbetsgivaren före arbetets påbörjande ge arbetstagaren en arbetsorder av vilken det ska framgå om arbetet ska utföras på ackord eller mot tidlön (9 kap. § 1 punkten 3 i installationsavtalet). Om arbetstagaren har beordrats att utföra arbete mot tidlön kan arbetstagaren innan en tredjedel av arbetet utförts begära att få utföra arbetet på ackord (9 kap. § 1 punkten 4 i installationsavtalet).

I ackordslaget finns en ledande montör som fungerar som lagbas. Den ledande montören utses av arbetslaget och deltar i ackordsarbetet. Den ledande montören administrerar ackordslistor, planerar och lägger upp ackordsarbetet, kontrollerar ackordsförutsättningarna osv.

Ackordsarbete innebär att arbetstagaren får betalt för utförda arbetsmoment och merparten av arbetsmomenten är tidssatta i ackordstidlistan. Nuvarande ackordstidlista, som bygger på tidssättning av arbete i stället för prissättning, tillkom år 1989 och revideras cirka vartannat år. En tillämpning av ackordstidlistan förutsätter att arbetet kan utföras under normala förhållanden. Om arbetet inte kan utföras under normala förhållanden får den ledande montören och arbetsgivaren diskutera tidssättningen för arbetsmomenten och träffa en överenskommelse i frågan. Ibland är en ombudsman med vid dessa diskussioner. Överenskommelser ("ÖK") kan också träffas för moment som inte finns tidssatta i ackordstidlistan (9 kap. § 6 i installationsavtalet). Om parterna inte kan komma överens rörande icke tidssatt arbete finns i 9 kap. § 6 punkten 2 i installationsavtalet en bestämmelse om att arbetet då ska utföras enligt lönebestämmelserna i 7 kap. § 3 punkten 6, "timtid vid ackord". Begreppet "ÖK", som alltså avser icke tidssatt arbete enligt 9 kap. § 6 i installationsavtalet, används ibland också som benämning för så kallat totalackord. "ÖK" utgör alltså också ackordsarbete.

Det finns två varianter av ackordsarbete, vanligt ackord och totalackord. Vid vanligt ackord antecknas samtliga arbetsmoment på en ackordssedel, antingen manuellt eller direkt i datorprogrammet Ackcent. Totalackord regleras i 9 kap. § 7 i installationsavtalet och innebär att parterna träffar en överenskommelse

om ersättning för hela arbetet. Överenskommelsen baseras på företagets arbetskostnadskalkyl som i sin tur bygger på ackordstidlistan och som företaget använder vid beräkning av anbud. Utifrån denna kalkyl kan parterna förhandla om en timersättning. Även detta arbete utgör ackordsarbete. Kalkylen ska vara utformad så att mängder och tider kan kontrolleras. Totalackord blir allt vanligare och det finns olika varianter på totalackord. Det finns t.ex. företag som erbjuder montörer extra betalt om de inte mäter sitt arbete och det finns företag som erbjuder bonussystem. All extra betalning utöver tidlön är emellertid att betrakta som ackordslön. Enligt den granskning som förbundet har gjort av ackordssedlarna var 36 procent av ackordssedlarna totalackordssedlar.

Arbeten för vilka arbetstiden understiger åtta timmar behöver inte utlämnas på ackord (9 kap. § 1 punkten 6 i installationsavtalet). Det medför att servicetekniker, som ofta utför arbeten där arbetstiden understiger åtta timmar, till stor del arbetar på tidlön. Serviceteknikerna kompenseras i stället med en högre månadslön.

Vid den granskning som förbundet har gjort av montörernas tidssedlar har framkommit att 56 procent av den antecknade arbetstiden på tidssedlarna i bolagen är angiven som ackordstid. Vid granskningen av bolagens tidssedlar har 13 av 24 månader under åren 2007 och 2008 kontrollerats. Eftersom bolagen i tvisten har stora serviceavdelningar och dessa montörer normalt sett inte arbetar på ackord är det rimligt att utgå från att cirka 70–80 procent av allt arbete som utförs under avtalet utförs på ackord.

Begreppet ackordsvolym, som används i förbundets verksamhetsberättelser, är inte ett mått på hur stor andel av allt arbete som utgör ackordsarbete. Ackordsvolymer, som uppgår till 15–20 procent, anger hur stor andel arbeten under installationsavtalet som resulterar i en ackordssedel som skickas in till förbundet för beräkning av ackordsöverskott. Ackordsarbete resulterar inte alltid i ett ackordsöverskott. Vid totalackord, och i de fall något ackordsöverskott inte uppstår, upprättas inte alltid någon ackordssedel som skickas in till förbundet. Det förekommer även att montörer räknar ut ackordsöverskottet själva och lämnar ackordssedeln direkt till arbetsgivaren.

Ackordslöneformen ger arbetstagarna stora möjligheter att påverka arbetsmiljö, arbetsförutsättningar och löneutfall. Ackordslöneformen gynnar arbetstagar-kollektivet som helhet, dels genom en gynnsam löneutveckling för alla montörer eftersom tidlönearbetare genom att växla till ackord kan styra sin egen löneutveckling, dels genom att det ger arbetstagarna ett direkt inflytande över arbetets planering och genomförande. De montörer som normalt sett alltid arbetar på tidlön (servicemontörer) gynnas genom att dessa, som anförts ovan, kompenseras med en högre månadslön.

Ackordskontrollen

Ackord är en kollektiv löneform som administreras av förbundet. Allt arbete som förbundet utför för att upprätthålla ackordssystemet omfattas av ackordskontrollen. Lönesystemet skulle inte fungera om inte montörerna utbildades i

ackordstidlistan och Ackcent. Nya montörer har inte kunskap om hur man faktiskt arbetar på ackord, dvs. hur man fyller i en ackordssedel, hur man läser ackordstidlistan, hur man hanterar icke tidssatt material eller arbetsmoment osv. Allt detta utbildar förbundet montörerna i. Även de montörer som utbildats i ackordshanteringen stöter på nya frågor som de vänder sig till förbundets regionkontor för att få svar på. Hela den här verksamheten behövs för att det till slut ska kunna bli en ackordssedel. Parterna har varit överens om att förbundet ska sköta den administration som är kopplad till ackordet och att detta arbete ska bekostas av kontrollavgifterna.

Eftersom ackordsverksamheten har positiva effekter för hela kollektivet ska kostnaderna för ackordskontrollen inte enbart belasta dem som faktiskt arbetar på ackord. Alla arbetstagare, även oorganiserade, drar nytta av systemet och får gå på de utbildningar och ta del av den rådgivning som förbundet tillhandahåller. Ackordsarbete leder normalt till högre ersättning än arbete på tidlön. Arbetstagaren får därmed ett överskott som vida överstiger den avgift som arbetstagaren bidrar med. Även de som inte arbetar på ackord har nytta av ackordslönesystemet eftersom det är lönedrivande. Medellönen för arbetstagare med tidlön inom installationsavtalets område uppgick år 2011 till 26 609 kr per månad medan medellönen vid ackordsarbete uppgick till 32 152 kr per månad år 2011. Det är således betydligt lönsammare att arbeta på ackord än med månadslön. En montör som arbetar på tidlön bidrar med cirka 133 kr per månad och en montör som arbetar på ackord bidrar med cirka 160 kr per månad. En montör som arbetar på ackord bidrar således med 160 kr per månad för att få tillbaka cirka 5 000 kr.

Vid arbete på ackord antecknar arbetstagaren samtliga utförda arbetsmoment. Den ledande montören kontrollerar att nedtecknade arbetsmoment stämmer och när arbetet är slutfört skickar den ledande montören in en ackordssedel till förbundet. Cirka 80 procent av alla ackordssedlar kommer in i elektronisk form. Förbundet granskar därefter ackordssedeln och räknar ut ackordsöverskottet. Förbundets granskning är inte så mycket mindre omfattande vid totalackord än vid vanligt ackord. Vid beräkningen av ackordsöverskottet tas bl.a. hänsyn till ackordsmultiplikator, ortsmultiplikator, objektsmultiplikator och penningfaktorer. Ackordssedeln skickas sedan till den ledande montören och arbetsgivaren som kontrollerar att ackordssedeln är korrekt. Om arbetsgivaren har synpunkter på ackordssedeln förhandlar arbetsgivaren med ackordslaget. Därefter betalas ackordsöverskottet ut i samband med den fasta avlöningsdagen.

Ackordskontrollen innefattar inte bara arbete med att upprätta ackordssedlar, tillhandahålla blanketter och datasystem för detta ändamål samt att kontrollera upprättade ackordssedlar. Arbetet är betydligt mer omfattande än så. Förbundets mål med allt arbete som omfattas av ackordskontrollen är att så mycket arbete som möjligt ska utföras lokalt på arbetsplatsen. Förbundet satsar därför stort på utbildning i ackordstidlistan och Ackcent för att arbetstagarna själva ska kunna hantera beräkningar och förhandlingar med arbetsgivaren. Genom att lägga ner mycket arbete på utbildning kan kontrollavgiften hållas så låg som möjligt.

Det arbete som utförs av ombudsmän inom ramen för ackordskontrollen är följande. De arbetar med uppdatering och kontroll av ackordstidlistan samt

ändring och uppdatering av Ackcent. De utbildar fackliga förtroendemän, ledande montörer och andra medlemmar och ickemedlemmar i Ackcent och ackordstidlistan. Ombudsmännen medverkar i etableringsförhandlingar och i förhandlingar gällande totalackord och ändringar av sådana. De ger råd till ledande montörer, medlemmar, fackliga företrädare och ickemedlemmar om tillämpningen av ackordstidlistan och Ackcent. De ger råd till ledande montörer, medlemmar, ickemedlemmar och arbetsgivare om ackordsförutsättningar. Ombudsmännen kontakter arbetstagare och arbetsgivare om felaktiga ackordssedlar, besvarar frågor på telefon och e-post från arbetstagare om ackordstidlistan och om tolkning av etableringsunderlag inför ackordsförhandlingar. De har kontakter med till exempel konkursförvaltare om ackordstidlistan. De gör arbetsplatsbesök och kontroller av ackordssedlar före inlämning samt har kontakter med arbetsgivare angående lönestatistik och ej tidsatta arbeten. Ombudsmännen medverkar vid hanteringen av ackordstvister.

Det arbete som utförs av assistenterna inom ramen för ackordskontrollen är: kontroll av insända ackordssedlar, uträkning av ackordsöverskott, samtal med arbetstagare angående insända ackordslistor om fel eller frågor angående dessa, hantering och sortering av ackordssedlar, utskick av ackordssedlar till arbetstagare, ackordsansvarige och EIO, inregistrering av månadslöner för att kunna räkna ut ackordsöverskott, hantering av löne- och ackordsstatistik samt hantering av kontrollavgiften som redovisas till förbundet.

Förbundet har också kostnader för förtroendevalda som arbetar som ackordsuppsökare. En ackordsuppsökare gör arbetsplatsbesök och informerar om ackordslönesystemet, lär ut hur arbetet mäts och hur en ackordslista upprättas, hjälper till med rådgivning kring ackordsfrågor och tidsättning och upprättande av ackordssedlar.

Avtalshistorik m.m.

Redan innan förbundet bildades, vilket var år 1906, förekom ackord. Ackordet bestämdes i regel genom att en klumpsumma eller en viss tid gavs för utförande av ett arbete. Lokala ackordstidlistor förekom tidigt vid installationsföretagen. På central nivå förekom ackordslistor i vart fall före år 1923. Efter 1925 års avtalsrörelse effektiviserades tillämpningen av ackordstidlistorna och flera av förbundets avdelningar tillsatte egna ackordskontrollanter. Första gången en centralt styrd ackordskontroll diskuterades var under 1937 års kongress. Några avdelningar önskade införa en ackordskontroll som skulle finansieras genom avgifter från ackordsöverskotten. Frågan bordlades och togs återigen upp vid 1942 års kongress. Vid denna kongress antogs för första gången stadgar för ackordskontrollen som omfattade all ackordskontroll inom förbundet.

Stadgarna för ackordskontrollen kom att gälla från och med den 1 januari 1943 och § 1 hade följande lydelse. ”Ackordskontrollens ändamål är att i enlighet med gällande avtal bereda medlemmarna största möjliga ersättning för sitt arbete samt i övrigt utöva kontroll över att avtal och ackordsprislistor tillämpas. Ackordskontrollen skall dessutom följa utvecklingen inom vårt arbetsområde samt samla de uppgifter om ändringar av arbetssätt och material, som vid upprättande av nya prislistor och avtal kan erfordras.”

Alla uppgifter som uppfyllde syftet enligt § 1 ingick i ackordskontrollen. Enligt § 4 i stadgarna skulle ackordskontrollen finansieras genom att medlemmarna skulle erlägga en avgift baserad på överskottets storlek. Denna avgift skulle uppgå till mellan fyra och sex procent av ackordsöverskottet. Enligt § 5 i stadgarna skulle ackordskontrollens medel handhas av avdelningens kassör eller inom ackordskontrollen vald medlem och bokföras på ett särskilt konto. Redan vid denna tidpunkt var förbundet således noga med att skilja ackordskontrollens medel från den övriga verksamhetens medel.

Mellan förbundet och arbetsgivarparten fördes sedermera diskussioner om en formaliserad ackordskontroll. De centrala parterna enades om ett gemensamt formulär som skulle användas vid överenskommelser om ackordskontroll mellan avdelning och berörda företag. Innebörden av dessa överenskommelser, som följer samma mönster som stadgarna, måste tolkas mot bakgrund av de stadgar för ackordskontrollen som förbundet alltså antog år 1942. Överenskommelserna innehåller endast exempel på kostnader som omfattades av ackordskontrollen och innehåller inte någon reglering av ackordskontrollen.

Stadgarna har i stort sett haft samma lydelse sedan dess och nu gällande stadgar för ackordskontrollen är således i princip oförändrade. I förbundets stadgar från den 1 januari 2006 har i § 1 förtydligats att ackordskontrollen ansvarar för att alla som betalar kontrollavgift får tillgång till ackordskontrollen.

Förbundets stadgar har hela tiden varit styrande för vad som innefattas i begreppet ackordskontroll. Begreppet ackordskontroll återkommer i de överenskommelser som träffades mellan avdelningarna och företagen. Begreppet är hämtat från förbundets stadgar och ska förstås på det sätt som anges i stadgarna.

Avgiften för ackordskontrollen uppgick fram till den 21 november 1974 till en fastslagen procentsats av ackordsöverskottet. Då träffades en central överenskommelse om tillämpningsregler för avdrag för kontrollavgift. Av överenskommelsen följde att arbetsgivaren vid varje lönetillfälle skulle göra avdrag med en av arbetstagarparten bestämd procentdel av bruttolönen. Överenskommelsen träffades på prov och kom att gälla till dess inkasseringsavtalet träffades den 15 juni 1977.

Inkasseringsavtalet, liksom tidigare överenskommelser, reglerar endast tillvägagångssättet vid inkassering av kontrollavgifter. Avtalet innehåller däremot inte någon reglering av ackordskontrollens omfattning och vad kontrollavgiften får användas till. Ackordskontrollens omfattning framgår i stället av förbundets stadgar.

Inkasseringsavtalet sades upp av arbetsgivarparten under 1999 års avtalsrörelse. EIO avsåg då att upphöra som arbetsgivarorganisation. Efter varsel om stridsåtgärder kom avtalet att prolongeras genom en överenskommelse den 20 december 2000. Överenskommelsen om prolongering av inkasseringsavtalet medförde inte någon förändring av innehållet i avtalet. Parterna införde dock en ny uppsägningsbestämmelse och en bestämmelse om rättsutvecklingen. Den senare bestämmelsen innebar att parterna skulle uppta förhandlingar och

anpassa avtalet för det fall de rättsliga förutsättningarna för en arbetsgivare att göra avdrag på arbetstagarens lön skulle ändras.

Redovisningen avseende konto 92

De medel som är hänförliga till ackordskontrollen har i vart fall sedan år 1943 bokförts på ett särskilt konto, benämnt konto 92. De kontrollavgifter som förbundet får in och de kostnader som är hänförliga till ackordskontrollen bokförs och redovisas således på detta konto. Ackordskontrollens medel hanteras som anförts ovan helt avskilt från den övriga verksamhetens medel.

Från och med år 2008 sköts all ekonomi och bokföring centralt för hela förbundet. Före år 2008 skötte varje avdelning sin egen ekonomi och bokföring men även då bokfördes och redovisades ackordskontrollens intäkter och kostnader på ett särskilt konto.

Vilken verksamhet som bedrivs inom ramen för ackordskontrollen och vad pengarna används till framgår av förbundets verksamhetsberättelser. I verksamhetsberättelsen för år 2007 anges under rubriken "Ackordsverksamheten" att det finns en ackordskommitté, att ackordskommittén deltagit i ett sammanträde och i en konferens, att en arbetsgrupp bestående av personer från både förbundet och EIO genomfört den största uppdateringen av ackordstidlistan hittills och att arbetsgruppen träffats vid tio tillfällen. Under samma rubrik i verksamhetsberättelsen framgår vidare att ett nytt studiematerial har färdigställts, att det har genomförts cirkelledarutbildningar och utbildningar för ombudsmän i hanteringen av ackordstidlistan, att ackordskontrollen genomfört en konferens för ombudsmän och handläggare som arbetar i ackordskontrollen. Det framgår också hur många ackordssedlar som granskats samt uppgifter om genomsnittslön. Av resultaträkningen för år 2007 framgår att ackordskontrollen redovisas särskilt. Om samtliga kostnader för ackordskontrollen för förbundet samt avdelningarna läggs samman gjorde ackordskontrollen ett underskott på 1 395 000 kr. Motsvarande beskrivning och redovisning av ackordskontrollens verksamhet och medel finns i verksamhetsberättelsen och resultaträkningen för år 2008. År 2008 gjorde ackordskontrollen ett underskott på 890 000 kr.

De flesta år har ackordskontrollen redovisat ett underskott men ett fåtal gånger har verksamheten gått med vinst. De redovisade under- respektive överskotten balanseras i ny räkning och flyttas över till ackordskontrollen nästa år.

Verksamhetsberättelserna finns tillgängliga på förbundets hemsida. Medlemmar eller oorganiserade montörer som vill ha ytterligare information om vad pengarna används till kan fråga förbundet. De som har ställt sådana frågor till förbundet har varit nöjda med den information som finns på hemsidan och den beskrivning av verksamheten som lämnats av förbundet. Om någon skulle ha efterfrågat en redovisning av konto 92, som innefattar en detaljerad redovisning av ackordskontrollens kostnader, skulle en sådan ha lämnats ut.

Kontrollavgifterna används endast till kostnader som är hänförliga till ackordskontrollen. Kostnader som har direkt anknytning till ackordskontrollen, t.ex. kostnader för utbildningar i ackordstidlistan, kostnader hänförliga till data-

programmet Ackcent och kostnader för ackordskommittén, tas upp i sin helhet på konto 92. Kostnader som har en indirekt anknytning till ackordskontrollen och som är kopplade till administrationen belastar konto 92 till 20 procent. Exempel på sådana kostnader är kostnader för personal, lokaler, lokalvård, el, värme, vatten, kontors- och förbrukningsmaterial, datorer, bilkostnader, tele- och datakommunikation m.m. Kostnader som går att särskilja, t.ex. kostnader för porto, tas upp till den faktiska kostnaden.

Sedan år 2008 används för hela förbundet en schablon på 20 procent vid beräkningen av hur stor andel av de indirekta kostnaderna som ska belasta ackordskontrollen. Före år 2008 fastställde varje avdelning hur stor del av de indirekta kostnaderna som skulle belasta ackordskontrollen. Anledningen till att förbundet har valt att använda sig av en schablon på 20 procent är att intäkterna från kontrollavgifterna uppgår till 20 procent av förbundets totala intäkter. Kostnaderna kan därför inte tas upp till mer än 20 procent trots att förbundets och avdelningarnas totala kostnader för ackordsfrågorna uppgår till mer än 20 procent.

Samtliga ombudsmän som är anställda på förbundskontoret och avdelningarna samt vissa förtroendevalda arbetar med ackordsfrågor. Det är dock endast ett fåtal av ombudsmännen vars löner till sin helhet eller delvis belastar konto 92. Principen är att 20 procent av ombudsmännens löner ska belasta konto 92 trots att dessa egentligen arbetar med ackordsfrågor i större utsträckning. De löner som utbetalas till förtroendevalda som är tjänstlediga från sina arbeten för att arbeta hos förbundet med t.ex. ackordsuppsökeri belastar också konto 92. När det gäller administratörerna är principen densamma, dvs. 20 procent av deras löner kostnadsförs på konto 92.

I stället för att bokföringsmässigt dela upp lönekostnaderna så att också 20 procent av alla anställdas lönekostnader belastar konto 92 har förbundet valt att på det kontot redovisa lönekostnaderna för de personer som till stor del arbetar med ackordskontrollen även om de också har del i den övriga verksamheten. Resultatet blir dock detsamma. Att i detalj redogöra för den tid som respektive ombudsman och administratör lägger ner på ackordsfrågor, och utifrån en sådan redogörelse i bokföringen fördela lönekostnaderna på ackordskontrollen respektive den övriga verksamheten, skulle innebära en orimlig administrativ börda. Det skulle också bli alldeles för dyrt om ackordskontrollen skulle organiseras som en helt separat verksamhet, eftersom ackordskontrollen i sådant fall skulle behöva ha egna lokaler, datasystem osv. Det skulle inte heller vara möjligt att ha ackordskontrollen organiserad på så sätt att allt arbete sker centralt eftersom en stor del av arbetet sker genom utbildning, personlig rådgivning och deltagande i förhandlingar ute på företagen.

Omständigheterna i de skilda tvisterna

Talan mot APC gäller en oorganiserad montör, M.G., som finns upptagen på ackordsedel nr 6 för år 2008. Ackordslönen betalades den 27 februari 2008. Enligt inkasseringsavtalet skulle kontrollavgiften, som i detta fall uppgick till 63 kr, levereras in till förbundet senast den 28 mars 2008. Bolaget levererade dock inte

in kontrollavgiften förrän den 25 juni 2008. Bolaget har således levererat in kontrollavgiften för sent.

Talan mot Browik gäller tolv oorganiserade montörer. Under perioden april 2007 till december 2008 levererade bolaget inte in någon kontrollavgift för dessa montörer. Enligt bolaget har montörerna endast utfört arbete på tidlön. Förbundet bedömer att det rör sig om kontrollavgifter på totalt cirka 30 000 kr som bolaget inte har levererat in under den nämnda perioden.

Talan mot Midroc avser fyra orter. I Kiruna har två oorganiserade montörer funnits med på en ackordsedel och i Gävle har en oorganiserad montör, P.F., funnits med på en ackordsedel. Någon kontrollavgift för dessa har dock inte levererats in. I Halmstad har två oorganiserade montörer arbetat hos bolaget. Bolaget har under perioden november 2006 till oktober 2007 inte levererat in någon kontrollavgift till förbundet för dessa montörer. I Varberg har en oorganiserad montör arbetat hos bolaget. Under perioden april till december 2007 har bolaget inte levererat in någon kontrollavgift för montören. Om en medellön får bilda utgångspunkt för beräkningen av kontrollavgifterna i dessa fall rör sig om avgifter på totalt cirka 5 000 kr som Midroc inte har levererat in.

Talan mot Bravida gäller en oorganiserad montör, C.S., som finns upptagen på en ackordsedel för maj 2007. C.S:s lön för maj 2007 uppgick till 23 704 kr och bolaget skulle senast den 28 juni 2007 alltså ha levererat in en kontrollavgift på 118 kr till förbundet. Någon kontrollavgift har dock inte levererats in.

Sammanfattning av grunderna för käromålet

Enligt inkasseringsavtalet ska arbetsgivare, såvitt avser samtliga anställda som arbetar inom installationsavtalsområdet, vid varje löneutbetalning göra avdrag för kontrollavgift på de anställdas bruttolöner. Avdrag för kontrollavgift ska enligt inkasseringsavtalet göras på all lön, dvs. både tidlön och ackordslön, och för samtliga anställda, dvs. även för anställda som inte är medlemmar i något fackförbund. Kontrollavgiften ska betalas in till förbundet senast 30 dagar efter avlöningstillfället.

Midroc, Bravida och Browik har inte betalat in kontrollavgiften beträffande ett flertal oorganiserade montörer och APC har beträffande en oorganiserad montör betalat in kontrollavgiften för sent. Bolagen har därigenom brutit mot inkasseringsavtalet och ska därför betala skadestånd till förbundet för dessa brott.

Någon möjlighet för bolagen att underlåta att inkassera och betala in kontrollavgiften med hänsyn till Europakonventionen har inte förelegat. Det avdrag på arbetstagarnas lön som arbetsgivaren ska göra innebär inte att arbetstagarna berövas någon egendom. De intäkter och kostnader som hör till ackordskonstruktionen hanteras helt avskilt från övrig verksamhet. Systemet med kontrollavgifter är både genomskinligt och proportionerligt i konventionens mening. Att avdrag görs även på oorganiserades löner innebär inte att dessa arbetstagare utsätts för något tvång eller någon stark påtryckning att ansluta sig till förbundet. Europakonventionen kan inte göras gällande i en tvist mellan enskilda parter.

Arbetsgivarparterna

Bakgrund

Inkasseringsavtalet träffades mellan EIO (då Elektriska Arbetsgivareföreningen) och förbundet den 15 juni 1977 och började tillämpas den 1 januari 1978. Avtalet medför en skyldighet för arbetsgivare att göra avdrag för kontrollavgifter på samtliga anställda montörers bruttolöner och betala in dessa till förbundet inom en viss tid. Kontrollavgiften har sedan införandet uppgått till 0,5 procent av bruttolönen och har till syfte att täcka förbundets kostnader hänförliga till den så kallade ackordskontrollen.

År 2007 meddelade Europadomstolen dom i målet Evaldsson med flera mot Sverige (Evaldsson domen). Målet rörde bestämmelser i ett kollektivavtal mellan Sveriges Byggindustrier och Svenska Byggnadsarbetareförbundet angående granskningsarvoden. Granskningsarvodena uppgick till 1,5 procent av de anställdas bruttolöner och hade till syfte att täcka Svenska Byggnadsarbetareförbundets kostnader förenade med viss lönegranskningsverksamhet. Europadomstolen kom i målet fram till att de oorganiserade arbetstagarna hade berövats sin egendom i och med löneavdragen och att granskningsarvodena stred mot äganderättsskyddet i Europakonventionen.

Midroc, Bravida och Browik har beträffande ett antal oorganiserade montörer underlåtit att göra avdrag för kontrollavgifter och betala in dessa till förbundet. APC har beträffande en oorganiserad montör betalat in kontrollavgiften för sent. Vissa av montörerna har under den aktuella perioden arbetat på tidlön och vissa på ackord. Eftersom kontrollavgifterna, på samma sätt som de tidigare granskningsarvodena i Byggnadsavtalet, strider mot Europakonventionen har bolagen inte varit skyldiga att inkassera dessa. Tvisten rör alltså huvudsakligen frågan om inkasseringsavtalet strider mot äganderättsskyddet och den negativa föreningsfriheten i Europakonventionen.

Kronologisk redogörelse för rättsutvecklingen

Efter år 1977, när inkasseringsavtalet träffades, har det meddelats ett antal domar av betydelse för kontrollavgifterna. Dessa domar har föranlett kontakter och diskussioner mellan parterna.

I AD 1977 nr 222 uttalade Arbetsdomstolen bl.a. att granskningsarvodena i viss utsträckning bidrog till den allmänna fackliga verksamheten och att avdrag för granskningsarvode från syndikalistiskt organiserade arbetstgares löner avseende granskning som utfördes av annan arbetsrättsorganisation utgjorde en kränkning av dessa arbetstgares föreningsrätt. Efter denna dom meddelade förbundet att avdrag för kontrollavgift inte behövde göras för arbetstgare som var medlemmar i en syndikalistorganisation.

År 1985 prövade Arbetsdomstolen frågan om inkasseringsavtalet stred mot förbudet i svensk rätt att överlåta sin lön innan den förfallit till betalning (AD 1985 nr 108). Målet gällde en oorganiserad elektriker som inte ville vidkännas avdrag på sin lön för ackordskontrollavgiften. Arbetsdomstolen

uttalade att avdraget inte var att betrakta som ett betalningsuppdrag och godkände systemet med kontrollavgifter.

När Sverige blev medlem i Europeiska Unionen år 1995 införlivades Europakonventionen i svensk rätt och äganderättsskyddet förstärktes därmed. I artikel 1.1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen stadgas nämligen att varje fysisk och juridisk person ska ha rätt till respekt för sin egendom och att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser.

År 1997 bedömdes förbundets verksamhet för ackordskontroll ur skattemässig synvinkel i Regeringsrätten (RÅ 1997 ref. 16). Målet rörde frågan om förbundet var mervärdesskatteskyldigt för ackordskontrollen eller om denna, liksom den allmänna fackliga verksamheten, var fri från beskattning. I målet anförde förbundet att såväl medlemsavgifter som kontrollavgifter utgjorde bidrag för att betala förbundets verksamhet och att kontrollavgifterna inte var betalning för någon motprestation som bidragstagaren tillhandahöll. Regeringsrätten slog emellertid fast att förbundet var mervärdesskatteskyldigt för verksamheten med ackordskontroll.

År 2000 sade EIO upp inkasseringsavtalet eftersom EIO avsåg att upphöra med sin arbetsgivarverksamhet. Sedan EIO hade beslutat sig för att fortsätta som arbetsgivarorganisation prolongerades 1977 års inkasseringsavtal den 20 december 2000 utan att några ändringar i sak infördes. Vid tidpunkten för prolongeringen kände parterna till att det hade uppkommit en tvist mellan Sveriges Byggindustrier och Svenska Byggnadsarbetareförbundet (Ewaldsson-målet) angående frågan om avdrag för granskningsarvode från oorganiserade arbetstagares löner kränkte deras negativa föreningsrätt. Mot denna bakgrund infördes i prolongeringsavtalet under rubriken ”Rättsutveckling” följande bestämmelse. ”Om de rättsliga förutsättningarna för arbetsgivare att göra avdrag på arbetstagarens lön ändras skall parterna genast, på begäran av endera parten, ta upp förhandlingar om att snarast anpassa avdragsreglerna syftande till att få avtalet att återspegla gällande rätt. Parterna är ense om vikten av att sådan anpassning sker.” Frågan om kontrollavgifterna stred mot äganderättsskyddet diskuterades dock inte vid det här tillfället. Inte heller diskuterades omfattningen av ackordskontrollen eller förbundets interna stadgar.

Den 7 mars 2001 meddelade Arbetsdomstolen dom i målet Sveriges Byggindustrier mot Svenska Byggnadsarbetareförbundet (AD 2001 nr 20, svenska Ewaldsson domen). Arbetsdomstolen fann att löneavdragen för granskningsarvode innebar att de oorganiserade arbetstagarna lämnade ett bidrag till den allmänna fackliga verksamheten. Arbetsdomstolen ansåg dock inte att löneavdragen kunde jämföras med tvångsanslutning och inte heller att löneavdragen kunde anses utsätta de oorganiserade arbetstagarna för tvång eller påverkan att bli medlemmar i Svenska Byggnadsarbetareförbundet. Förfarandet med avdrag för granskningsarvode från de oorganiserade arbetstagarnas löner innefattade därför enligt Arbetsdomstolen inte någon kränkning av deras negativa föreningsrätt enligt Europakonventionen.

Evaldssonmålet fördes därefter vidare till Europadomstolen och den 13 februari 2007 meddelade Europadomstolen dom i målet. Europadomstolen kom i domen fram till att löneavdrag för granskningsarvoden på oorganiserade arbetstagarers löner utgjorde en inskränkning av skyddet för egendom som stadgas i artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Europadomstolen konstaterade att det inte var tillåtet att använda intäkterna från granskningsarvodena till något annat än lönegranskningen. Granskningsarvodena fick alltså inte användas för att finansiera den allmänna fackliga verksamheten. Byggnadsarbetareförbundet var därför skyldigt att redovisa för arbetstagarna vad granskningsarvodena användes till. Av utredningen i Europadomstolen, som bland annat bestod av Byggnadsarbetareförbundets årsredovisningar, framgick enligt domstolen inte tillräckligt tydligt vilka intäkter och kostnader som var hänförliga till respektive verksamhetsgren och det kunde därför inte uteslutas att pengarna användes till att finansiera den allmänna fackliga verksamheten.

När Europadomstolens dom meddelades befann sig EIO och förbundet mitt uppe i avtalsförhandlingar. EIO menade att systemet med kontrollavgifter sannolikt stred mot proportionalitetsprincipen och krävde att redovisningen skulle bli mer transparent. Vid detta tillfälle fick EIO för första gången ta del av förbundets stadgar för ackordskontrollen. Av stadgarna framgick dock inte vad kontrollavgifterna användes till.

EIO gjorde bedömningen att systemet med kontrollavgifter stred mot Europakonventionen. EIO hade dock viss förståelse för att det krävdes viss tid för förbundet att ställa om sin organisation genom att antingen upphöra med kontrollavgiften eller anpassa den till Europakonventionen. I syfte att undvika stridsåtgärder och inte försvåra avtalsrörelsen beslutade EIO att låta medlemsföretagen fortsätta att inkassera kontrollavgifter för oorganiserade som arbetade på ackord. EIO uppmanade dock medlemsföretagen att upphöra med avdrag för kontrollavgift beträffande oorganiserade arbetstagare som arbetade på tidlön.

Tvister mellan EIO och förbundet uppstod därefter med anledning av att ett antal företag upphörde att inkassera kontrollavgifter för oorganiserade arbetstagare.

Efter Europadomstolens dom har nästan alla arbetstagarorganisationer tagit bort granskningsarvoden av det slag som det är fråga om i målet. Förbundet har dock valt att behålla systemet med kontrollavgifter trots att detta måste anses strida mot Europakonventionen.

Avtalshistorik m.m.

Från omkring år 1945 träffades lokala överenskommelser om inkassering av avgifter för uträkning och kontroll av ackord. De lokala överenskommelserna tecknades utifrån en avtalsmall som upprättades av Elektriska Arbetsgivareföreningen och Svenska Elektriska Arbetareförbundet. I avtalsmallen angavs i rubriken att överenskommelsen avsåg ”inkassering av avgiften för uträkning och kontroll av ackord”. Det var således fråga om en begränsad uppgift som delegerades till förbundet. I § 2 i avtalsmallen, som hade rubriken ”Ackordssedlar”, angavs vidare att avdelningen ”utskriver och uträknar ackordssedlarna samt tillhandahåller arbetarna lämpliga blanketter för materialsammanställning”. Under

rubriken ”kostnaderna för ackordskontrollen” i § 3 i avtalsmallen angavs att kostnaderna för blanketter, uträkning av ackordssedlar etc. bestrids av arbetareparten och beräknas till en viss procentsats av ackordsöverskottet. Slutligen framgick av § 5 att det var avdelningen som ansvarade för de för ackordskontrollen överlämnade medlens rätta användning och av § 6 framgick att arbetsgivarens åtagande förutsatte att ackordskontrollsystemet praktiserades på ett oklanderligt och objektivet sätt.

I början av 1960-talet förändrades avtalet bland annat på så vis att avtalet benämndes ”Ackordskontrollavtal”. Av ingressen följde att syftet med avtalet var ”uträkning av ackord”. Skrivningen ”kontroll av ackord” som fanns i den ursprungliga avtalsmallen hade fallit bort och avtalet inskränktes i stället till att avse ”uträkning av ackord”. Av andra punkten i avtalet följde att kostnaderna för blanketter, utskrivning av ackordssedlar etc. bestreds av arbetareparten och beräknades till högst sex procent av ackordsöverskottet. I avtalet fanns också bestämmelser om att arbetareparten ansvarade för medlens rätta användning enligt andra punkten och att arbetsgivarens åtagande att ombesörja inkassering av kontrollavgiften skedde under förutsättning att ackordskontrollsystemet praktiserades på ett oklanderligt och objektivet sätt.

Den 14 september 1969 träffades en ny central överenskommelse med anledning av övergången till ett nytt ackordssystem. Det nya avtalet innebar inte någon ändring i sak såvitt avsåg ackordskontrollens omfattning.

Den 21 november 1974 träffades en ny överenskommelse om ”tillämpningsregler för avdrag av kontrollavgift utgörande 1 % på skattepliktig lön”. Genom överenskommelsen bestämdes att en generell och enhetlig procentuell ackordskontrollavgift som uppgick till en procent av bruttolönen skulle tas ut i stället för den tidigare avgiften som uppgick till en viss procent av ackordsöverskottet. Avtalet innehöll inte några regler rörande ackordskontrollens omfattning och någon ändring i förhållande till vad som hade gällt enligt tidigare avtal var inte avsedd.

År 1977 träffades det nuvarande inkasseringsavtalet. Avtalet innehåller framför allt nya rutiner för löneavdrag för fackförenings- och kontrollavgifter. Parterna var överens om att övergå till en procentuell avgift även för fackföreningsavgiften. Avtalet innehåller praktiska frågor om hur avdrag, inbetalning och redovisning ska ske. Avtalet innehåller dock inte några regler om ackordskontrollens omfattning. Förhandlingen om det nya avtalet fördes utifrån förutsättningen att bägge parter vid den här tidpunkten var väl medvetna om vad som skulle förstås med ackordskontroll och inkassering. 1977 års avtal syftade inte till att införa några ändringar såvitt avsåg ackordskontrollens omfattning.

Inkasseringsavtalet prolangerades därefter år 2000 utan att det infördes några ändringar i sak.

Ackordskontrollen

Syftet med kontrollavgiften är att finansiera förbundets ackordskontrollverksamhet. Kontrollavgifterna får dock inte bekosta den allmänna fackliga verksamheten.

Ackordskontrollen omfattar arbete med att skriva ut ackordssedlar, tillhandahålla blanketter och datasystem för detta ändamål samt kontrollera och upprätta ackordssedlar och räkna ut ackord. Det är med andra ord en begränsad arbetsuppgift som åligger förbundet enligt inkasseringsavtalet. Förbundet har en skyldighet att använda pengarna på rätt sätt och att praktisera ackordskontrollsystemet på ett oklanderligt och objektiva sätt. Att ackordskontrollen omfattar just dessa arbetsmoment finns det stöd för i inkasseringsavtalet och de avtal som föregått inkasseringsavtalet.

Det bestrids att allt som har med ackordslönesystemet att göra omfattas av ackordskontrollen. Ackordskontrollens stadgar är inte heller avtalsinnehåll mellan parterna och är inte rättsligt bindande för EIO.

Utifrån förbundets beskrivning av vilket arbete som omfattas av ackordskontrollen kan konstateras att en mängd av dessa arbetsuppgifter är allmän facklig verksamhet. Lokala och centrala avtalsförhandlingar och tvisteförhandlingar är t.ex. att betrakta som allmän facklig verksamhet, även om förhandlingarna handlar om inkasseringsavtalet eller ackordstidlistan. Arbete med att lämna information om förbundets verksamhet på arbetsplatser, även om informationen avser ackordskontroll, samt utbildningar och uppdateringar av kollektivavtalen är också allmän facklig verksamhet.

Uppdelningen mellan ackordskontrollverksamheten och den övriga verksamheten är också relevant ur ett skatterettsligt perspektiv eftersom ackordskontrollverksamheten är en skattepliktig verksamhetsgren till skillnad från den allmänna fackliga verksamheten som är skattebefriad. Förbundet har således även mot denna bakgrund en skyldighet att se till att det finns en klar gränsdragning mellan den allmänna fackliga verksamheten och ackordskontrollverksamheten.

Redovisning och granskning av ackord

Ackordsarbetet redovisas på mätblad. Normalt sker detta genom att den ledande montören registrerar uppgifter om vilket arbete som avses, fördelningstal, information om installerat material m.m. på ett datoriserat mätblad i datorprogrammet Ackcent. Uppgifterna kan emellertid också redovisas manuellt på ett fysiskt mätblad. När mätbladet har fyllts i skickas det in till förbundet. Om mätbladet har upprättats i Ackcent skickas det som en datafil. Det är vanligare att ackordsredovisningen sker via Ackcent än via fysiska mätblad. Den ledande montören är anställd av företaget och dennes arbete med att registrera uppgifterna ingår i ackordet och bekostas alltså av företaget. Förbundet kontrollerar de uppgifter som den ledande montören skickat in och beräknar därefter ackordsöverskottet i Ackcent och skriver ut ackordssedlar. Förbundet skickar därefter ut kopior av ackordssedeln till arbetsgivare och ackordslag. Arbetsgivaren kan därefter antingen betala ut ackordslön i enlighet

med den upprättade sedeln eller påkalla överläggning med ackordslaget för det fall arbetsgivaren anser att ackordssedeln är felaktig i något avseende. Om parterna inte kommer överens blir det tvisteförhandling. En oorganiserad arbetstagar företräds då inte av förbundet.

Ackord kan delas upp i vanliga ackord, totalackord och överenskomna ackord (även kallade falska ackord). Totalackord regleras i 9 kap. § 7 i installationsavtalet och innebär att arbetsgivare och ackordslag kommer överens om ett fast pris för hela arbetet. Totalackord innebär att ackordslaget kan få mer betalt per timme om arbetet utförs snabbare. I branschen är det vanligt att totalackord utformas så att mängder och tider inte kan kontrolleras. I dessa fall läggs endast det totala priset in på mätbladet. Överenskomna ackord är vanliga men regleras inte i installationsavtalet. Även dessa redovisas till förbundet. Överenskomna ackord innebär att arbetsgivare och ackordslag kommer överens om ett pris per timme för arbetet. Ackordslaget får då inte mer betalt om arbetet utförs snabbare.

Ackordssedlarna ser olika ut beroende på vilken typ av ackord det är fråga om och förbundets granskning blir olika beroende på vilken ackordsform som använts. Den kontroll som förbundet gör av insända mätblad är inte särskilt omfattande och sker på förbundets kontor. De uppgifter som kontrolleras är personuppgifter etc. Någon utförlig kontroll av insända mätblad kan inte ske eftersom det t.ex. är omöjligt för förbundet att kontrollera om den mängd material som angivits har gått åt. Vid totalackord och överenskomna ackord saknas möjligheter att göra någon kontroll alls av ackordssedeln, bortsett från personuppgifterna. Förbundet skriver i stort sett bara ut ackordssedeln och skickar en kopia till arbetsgivaren och ackordslaget. Om ackordssedeln innehåller något fel rättas det i regel till på företaget.

EIO har låtit granska alla ackordssedlar år 2007 och 2008. Granskningen utvisade att 40,6 procent av alla ackordssedlar som skickades in till förbundet under dessa år var så kallade totalackord eller överenskomna ackord. Cirka 43 procent av ackordssedlarna hade dessutom mindre än 100 arbetade timmar.

Tidssedlarna har ingenting med ackordsredovisningen att göra utan avser förhållandet mellan den enskilde montören och dennes arbetsgivare. Syftet med tidssedeln är att arbetstagaren ska rapportera arbetad tid till sin arbetsgivare för att få ut sin lön. Tidssedlarna är också underlag för företagets fakturering. På tidssedeln anger montören om arbetet avser tidlönn eller ackord. I 9 kap. § 1 punkten 4 i installationsavtalet anges att montör som anser sig ha rätt att få arbetet utlämnat på ackord kan begära att få utföra arbetet på ackord, dock senast innan en tredjedel av arbetet utförts. Det förekommer därför i ganska stor utsträckning att montören fyller i arbetad tid på raden för ackordsarbete även i de fall arbetet inte utlämnats på ackord och slutligen inte heller lämnas för beräkning av ackordsöverskott. I slutändan redovisas endast 15–20 procent av allt arbete som ackord.

Förbundet får in cirka 20–25 miljoner kr per år på kontrollavgifterna. Under år 2007 granskades sammanlagt 4 054 ackordssedlar och under år 2008 sammanlagt 3 819 ackordssedlar. Den sammanlagda ackordsvolymen, dvs. den andel av allt

arbete som redovisades som ackord, var 15 procent år 2007 och 16,43 procent år 2008. Förbundets redovisade kostnader år 2007 uppgick till cirka 22,3 miljoner kr (förbundets och avdelningarnas samlade kostnader) respektive 23,8 miljoner kr år 2008. År 2007 kostade således granskningen av en enskild ackordssedel totalt 5 510 kr och år 2008 uppgick motsvarande kostnad till 6 255 kr per ackordssedel.

Mot bakgrund av att endast 15 respektive 16,43 procent av allt arbete redovisades som ackordsarbete under år 2007 respektive år 2008 är ackord inte att betrakta som huvudlöneform enligt installationsavtalet.

Förbundets redovisning av ackordskontrollen och frågan om transparens

Enligt Evaldsson- domen finns ett ovillkorligt krav på transparens och att arbetstagarna får veta vad medlen från kontrollavgifterna används till. Hur förbundet sköter sin bokföring är därför relevant. År 2007 var förbundet och varje lokalavdelning egna juridiska personer som skötte sin egen ekonomi och bokföring. För att få information om ackordskontrollens intäkter och kostnader år 2007 krävs därför en genomgång av tio årsredovisningar. Av förbundets årsredovisning för år 2007 (som alltså inte inkluderar lokalavdelningarnas ekonomiska redovisning) framgår av resultaträkningen att ackordskontrollens intäkter uppgick till cirka 16,8 miljoner kr och att kostnaderna för ackordskontrollen uppgick till cirka 16,4 miljoner kr. Ackordskontrollen redovisade detta år ett överskott på cirka 350 000 kr. Till kostnaderna finns angivet en not och av denna framgår hur många som är anställda hos förbundet och storleken på personalens löner och andra ersättningar. Hur stor del av personalkostnaderna som löper på ackordskontrollen anges emellertid inte. Inte heller finns någon uppgift om vilka andra kostnader som ingår i ackordskontrollen. Av årsredovisningen för år 2008, som inleds med information om att förbundet och dess nio lokalavdelningar från och med den 1 januari 2008 är en enda juridisk person med gemensam ekonomi, framgår att ackordskontrollens intäkter uppgick till cirka 22,9 miljoner kr och att kostnaderna uppgick till cirka 23,8 miljoner kr. Någon beskrivning av kostnaderna finns över huvud taget inte.

Arbetsgivarparterna har i målet låtit utföra en granskning av förbundets redovisning. Av den granskningsrapport som upprättats framgår att inte ens erfarna revisorer kunnat få klarhet i vad pengarna har använts till.

När det gäller kravet på transparens kan också anmärkas att kontrollavgiften är en schabloniserad avgift. Förbundets tanke med ett schabloniserat procentavdrag har aldrig varit att sätta det i direkt relation till de faktiska kostnaderna vilket är felaktigt. Kontrollavgiften ska bestämmas till ett belopp som motsvarar de faktiska kostnaderna för kontrollarbetet. Trots rationaliseringar genom ett nytt datorprogram och trots minskande ackordsvolymer har förbundet tillämpat samma procentavdrag sedan år 1977.

Proportionalitet

En montör betalar cirka 1 600 kr per år i kontrollavgifter. Kontrollavgiften, som dras på samma sätt som medlemsavgiften, utgör ett avdrag på lönen och om

avdraget inte görs blir löneutbetalningen större. Kontrollavgifterna har alltså inneburit ett berövande av egendom.

Kontrollavgiften är lägre än de granskningsarvodena inom byggnadsindustrin (1,5 procent av bruttolönen) som prövades i Evaldssonmålet. Europadomstolen fäste dock inte någon avgörande vikt vid beloppens storlek utan mer vid förhållandet om redovisningen var transparent.

Oavsett om en montör arbetar på ackord eller inte måste denne betala kontrollavgiften. Som anförts ovan utförs endast cirka 15–20 procent av allt arbete på ackord. För de montörer som arbetar på tidlön, cirka 80 procent, motsvarar kontrollavgiften inte någon motprestation från förbundets sida. För de montörer som arbetar på ackord står eventuell nytta inte i proportion till kostnaden.

Den negativa föreningsfriheten

I artikel 11 i Europakonventionen stadgas ett skydd för den negativa föreningsfriheten. Samma omständigheter som åberopas till stöd för att inkasseringssavtalet strider mot skyddet för egendom åberopas till stöd för att inkasseringssavtalet strider mot den negativa föreningsfriheten. Förbundets redovisning av kontrollavgifterna är inte transparent och delar av kontrollavgifterna används till att finansiera förbundets allmänna fackliga verksamhet. De oorganiserade arbetstagarna har valt att stå utanför förbundet och de har inte velat stödja förbundet vare sig politiskt, ekonomiskt eller på annat sätt.

Sammanfattning av grunderna för bestridandet

De rättsliga grunderna för att bolagen inte har gjort sig skyldiga till kollektivavtalsbrott är följande.

Arbetsgivarens avdrag för kontrollavgifter på de oorganiserade arbetstagarnas löner enligt inkasseringssavtalet innebär ett berövande av de oorganiserade arbetstagarnas egendom i Europakonventionens mening. Systemet med kontrollavgifter är inte transparent och arbetstagarna har inte fått information från förbundet om vad intäkterna från kontrollavgifterna används till. Det kan antas att de oorganiserade arbetstagarnas pengar har använts till allmän facklig verksamhet och inte enbart ackordskontroll. Ingreppet i de oorganiserade arbetstagarnas äganderätt står inte i proportion till syftet med granskningen eller arbetsinsatsen.

Löneavdragen för kontrollavgifter på de oorganiserade arbetstagarnas löner innebär att var och en av de oorganiserade arbetstagarna utsätts för otillåten påverkan att ansluta sig till förbundet, vilket strider mot de oorganiserade arbetstagarnas negativa föreningsfrihet. Europakonventionen är inkorporerad i Sverige och utgör tvingande svensk lag. Kollektivavtalsbestämmelser som strider mot svensk rätt har inte rättslig verkan. Europakonventionen gäller inte bara i förhållande till staten utan har också så kallad tredjepartsverkan och kan åberopas i tvister mellan enskilda.

Domskäl

Bakgrund

Enligt 9 kap. § 1 installationsavtalet ska arbete så långt som det är möjligt utlämnas på ackord för tillämpning av den mellan EIO och förbundet överenskomna ackordstidlistan. I vilken utsträckning elektriskt installationsarbete faktiskt utförs på ackord är tvistigt mellan parterna.

Sedan år 1977 gäller mellan EIO och förbundet ett avtal om inkassering av fackföreningsavgifter och kontrollavgifter (inkasseringsavtalet). Avtalet medför en skyldighet för arbetsgivare att vid varje löneutbetalning göra avdrag för kontrollavgifter från samtliga anställda montörers löner och betala in dessa till förbundet inom en viss tid. Avdrag för kontrollavgift ska göras oavsett om montören utför arbete på tidlön eller ackord och oavsett om montören är medlem i förbundet eller oorganiserad. Delar av bestämmelserna i inkasseringsavtalet är redovisade i domens inledning.

Kontrollavgifterna har till syfte att finansiera förbundets kostnader för dess ackordskontrollverksamhet. Det arbete som förbundet utför inom ramen för ackordskontrollen är bl.a. kontroll av ackordssedlar och uträkning av ackordsöverskott. Det råder dock i målet oenighet om omfattningen av de arbetsavgifter inom ramen för ackordskontrollen som avgifterna avser att finansiera.

Bolagen har beträffande ett flertal oorganiserade montörer underlåtit att betala in kontrollavgiften eller betalat in kontrollavgiften för sent. Tvister har då uppstått om bolagen gjort sig skyldiga till kollektivavtalsbrott.

Tvisten

Det är i målet ostridigt att Midroc, Bravida och Browik inte på så sätt som föreskrivs i inkasseringsavtalet har inkasserat kontrollavgifter för ett visst antal oorganiserade anställda montörer och att APC inte inom den tid som stadgas i avtalet har betalat in kontrollavgiften för en oorganiserad montör (såvitt avser APC har kontrollavgiften alltså endast betalats in för sent). Enligt förbundet har bolagen genom nämnda agerande gjort sig skyldiga till kollektivavtalsbrott och ska därför betala allmänt skadestånd till förbundet.

Arbetsgivarparterna har invänt att inkasseringsavtalets bestämmelser som förpliktar arbetsgivare att göra avdrag för kontrollavgifter på oorganiserade arbetstagares löner strider mot Europakonventionen och därmed mot svensk lag. Enligt arbetsgivarparterna innebär avdraget för kontrollavgifter ett berövande av de oorganiserade arbetstagarnas egendom som står i strid med Europakonventionen eftersom ingreppet i de oorganiserade arbetstagarnas äganderätt inte står i proportion till syftet med granskningen eller arbetsinsatsen. Arbetsgivarparterna har i denna del anfört att systemet med kontrollavgifter inte är transparent (genomskinligt) och att det kan antas att de oorganiserade arbetstagarnas pengar används till allmän facklig verksamhet. Arbetsgivarparterna har förutom detta gjort gällande att kontrollavgifterna medför att var och en av de oorganiserade

arbetstagarna utsätts för otillåten påverkan att ansluta sig till förbundet, vilket strider mot deras negativa föreningsfrihet.

Förbundet har svarat att inkasseringsavtalets bestämmelser om avdrag för kontrollavgifter inte strider mot Europakonventionen eftersom bestämmelserna inte innebär att arbetstagarna berövas någon egendom. Förbundet har därutöver anfört att de intäkter och kostnader som hör till ackordskontrollen hanteras helt avskilt från övrig verksamhet och att systemet med kontrollavgifter är både genomskinligt och proportionerligt. Vad gäller den negativa föreningsfriheten har förbundet anfört att inkasseringsavtalet inte kan anses innebära ett tvång eller en stark påtryckning för någon oorganiserad att ansluta sig till förbundet. Förbundet har också framhållit att Europakonventionen inte kan åberopas i en tvist mellan enskilda parter.

Utredningen

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. Vid denna har på förbundets begäran hållits vittnesförhör med ombudsmännen P.J., J.S., M.A., B.A., T.J., P.B., H.N., P.S., M.P., B.An., U.P. och A.D., administratörerna N.S., I.W-I., I.O. och E.B., ekonomichefen H.E., förhandlingschefen R.W., tidigare förbundsordföranden A.N., ledande montörerna C.O., M.N., M.E. och T.H., elektrikern M.K., f.d. förhandlingschefen S.H. samt montören L-E.A.

På arbetsgivarparternas begäran har vittnesförhör hållits med auktoriserade revisorn T.M., A.K., tidigare ackordsansvarig hos EIO, K.A., ackordsansvarig hos EIO, T.N., företagsrådgivare med ackordsansvar hos EIO, H.S., tidigare branschchef och förhandlare hos EIO, Å.K-K., förhandlingschef hos EIO samt montören C.S.

Parterna har därutöver åberopat omfattande skriftlig bevisning. Arbetsgivarparterna har bl.a. åberopat en utredning som revisionsfirman Deloitte AB har gjort av förbundets kostnader för ackordskontrollen åren 2007 och 2008.

Åberopade bestämmelser i Europakonventionen

Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (inkorporeringslagen) trädde i kraft den 1 januari 1995. Den innebär att Europakonventionen gäller som lag i Sverige.

Arbetsgivarparterna har till stöd för sin talan åberopat artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Bestämmelsen, som handlar om skydd för egendom, stadgar följande (andra stycket utelämnat här).

”Varje fysisk eller juridisk person skall ha rätt till respekt för sin egendom. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser.”

Arbetsgivarparterna har också åberopat artikel 11 i Europakonventionen angående frihet att delta i sammankomster och föreningsfrihet. Artikelns stadgar följande (andra stycket utelämnat här).

”Var och en har rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen.”

Evaldssondomen

Arbetsgivarparterna har i stor utsträckning hänfört sig till – och gjort jämförelser med – Europadomstolens dom den 13 februari 2007 i målet 75252/01 Evaldsson med flera mot Sverige (Evaldssondomen). Nedan följer en sammanfattning av det målet och Europadomstolens avgörande.

Bakgrunden till målet var i korthet följande. Klagande var fem byggnadsarbetare som var anställda av ett byggbolag. De var inte fackligt anslutna. Bolaget var bundet av kollektivavtal mellan Sveriges Byggindustrier och Svenska Byggnadsarbetareförbundet. Enligt kollektivavtalet hade Byggettan (den lokala fackföreningen) rätt att löpande granska löneförhållandena vid ackordsarbete, resultatarbete och tidlönearbete. Om en granskning utfördes i enlighet med kollektivavtalet hade Byggettan rätt att få betalt för sina kostnader med en avgift som var bestämd till 1,5 procent av varje anställds lönesumma (granskningsarvode). Klagandena begärde att få bli undantagna från systemet med lönegranskning. Bolaget gick med på det och betalade därför inte in några granskningsarvoden för dem till Byggettan. Sveriges Byggindustrier väckte därefter talan i Arbetsdomstolen och yrkade att Arbetsdomstolen skulle fastställa att bolaget inte varit skyldigt att göra avdrag för granskningsarvode på de oorganiserade arbetstagarnas lön. Enligt Sveriges Byggindustrier var det oförenligt med arbetstagarnas negativa föreningsfrihet att göra sådana avdrag. Arbetsdomstolen avslog i dom den 7 mars 2001 Sveriges Byggindustriers talan (AD 2001 nr 20).

I Europadomstolen gjorde klagandena gällande att uttagandet av granskningsarvoden kränkte deras negativa föreningsfrihet enligt artikel 11 i Europakonventionen men också att uttagandet av granskningsarvoden innebar en kränkning av deras äganderätt enligt artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Europadomstolen, som först prövade klagomålet enligt artikel 1 i första tilläggsprotokollet, konstaterade inledningsvis att uttagandet av granskningsarvoden genom löneavdrag innebar att de fem klagandena frånhänts egendom i den mening som avses i artikelns andra mening. Med hänsyn till att man i Sverige har överlåtit åt parterna på arbetsmarknaden att reglera löner och andra arbetsvillkor genom kollektivavtal och att det inte finns någon statlig myndighet som utövar tillsyn över hur avtalen tillämpas godtog dock Europadomstolen att en avgift för att täcka kostnaderna för förbundets granskning kunde anses ha ett legitimt syfte i allmänt intresse. Domstolen noterade också att det var ostridigt att systemet var förenligt med den svenska lagstiftningen. När det sedan gällde frågan om proportionalitet erinrade domstolen om att ett ingrepp i äganderätten måste innebära en rimlig avvägning mellan samhällsintresset och skyddet för den enskildes rättigheter. Domstolen fann att klagandena fått en viss tjänst i gengäld för de betalade avgifterna. Domstolen konstaterade vidare att avgifterna

var avsedda att täcka kostnaderna för granskningsverksamheten och att de inte skulle användas som bidrag till förbundets övriga verksamhet. Utifrån de uppgifter som företetts i målet fann domstolen att det inte gick att reda ut hur granskningsarvodena i praktiken hade använts. Enligt domstolen hade klagandena dessutom rätt till tillräckligt uttömmande uppgifter för att kunna kontrollera att avgiften motsvarade den faktiska kostnaden och att de pengar som drogs från deras löner inte användes för andra syften. Domstolen fann att granskningsverksamheten saknade den nödvändiga genomskinligheten. Även med hänsyn till de begränsade belopp som det var fråga om stod det allmänna intresset inte i proportion till de löneavdrag som klagandena var tvungna att utstå utan att ge klagandena en verklig möjlighet att kontrollera hur pengarna användes. Domstolen fann därför att det hade skett en kränkning av artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen och prövade inte klagomålet i övriga delar. Den svenska staten ålades av domstolen att betala ett visst belopp till var och en av de klagande för ideell skada.

Den svenske domaren, E.F-S., röstade med majoriteten men framförde för egen del att hon, av de skäl som domstolen anfört till stöd för sin bedömning att en kränkning av egendomsskyddet hade ägt rum, ansåg att en kränkning av den negativa föreningsfriheten i stället hade bort konstateras, bl.a. med hänsyn till de relativt små belopp som klagandena frånhänts.

Innebär kontrollavgifterna att arbetstagarna berövas sin egendom?

Arbetsdomstolen väljer att först pröva arbetsgivarparternas invändning att det skulle ha stridit mot egendomsskyddet i artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen om avdrag hade gjorts för kontrollavgifter på de oorganiserade arbetstagarnas löner. Den inledande fråga som Arbetsdomstolen då har att ta ställning till är om avdragen för kontrollavgifter medför att arbetstagarna frånhänder egendom i den mening som avses i den artikeln.

Förbundet har i denna del gjort gällande att kontrollavgiften inte utgör en del av arbetstagarens löneanspråk och att arbetsgivarens skyldighet att verkställa avdrag för kontrollavgift enligt inkasseringsavtalet, i enlighet med vad som uttalats i AD 1985 nr 108, inte är ett betalningsuppdrag från den enskilde arbetstagaren utan en kollektivavtalsförpliktelse gentemot förbundet.

I AD 1985 nr 108, som också rörde bestämmelserna i inkasseringsavtalet, var det fråga om två oorganiserade arbetstagare som motsatte sig att arbetsgivaren gjorde löneavdrag för kontrollavgift för dem. Arbetsgivaren gjorde därför inte något sådant avdrag för dessa arbetstagare. Frågan i det målet gällde om arbetsgivaren därmed hade gjort sig skyldig till kollektivavtalsbrott. I målet prövade Arbetsdomstolen bl.a. om systemet med avdrag för kontrollavgift enligt inkasseringsavtalet stred mot den i rättspraxis fastlagda regeln som innebär att en arbetstagare inte med bindande verkan kan överlåta eller annars förfoga över sin lön innan den har förfallit till betalning. Arbetsdomstolen kom i domen fram till att grunden för arbetsgivarens skyldighet att göra avdrag för kontrollavgift inte var ett betalningsuppdrag från den enskilde arbetstagaren utan en kollektivavtalsförpliktelse gentemot förbundet. Med andra ord rörde det sig enligt domstolen om en kollektivavtalsrättslig reglering av storleken av

arbetstagarens löneanspråk. Domstolens slutsats blev att reglerna om avdrag för kontrollavgift därför inte stred mot det så kallade överlåtelseförbudet.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning.

Inledningsvis kan konstateras att kontrollavgiften är konstruerad på ett liknande sätt som det omtvistade granskningsarvodet i Evaldssonmålet. Kontrollavgiften enligt inkasseringsavtalet är således beräknad som en procentdel av varje arbetstagares bruttolön och den dras av från arbetstagarens lönesumma innan lönen betalas ut. Annat har inte framkommit än att om något avdrag inte görs, som i de nu tvistiga fallen, så ökar den lön som betalas ut till den anställde i motsvarande mån. Enligt förbundet är dock det förfarandet felaktigt eftersom kontrollavgiften inte är en del av arbetstagarens löneanspråk.

Enligt Arbetsdomstolens mening framstår det mot bakgrund av det anförda som långsökt att inte betrakta också den del av bruttolönen som motsvarar kontrollavgiften som en del av arbetstagarens löneanspråk. Det är visserligen riktigt att Arbetsdomstolen i AD 1985 nr 108 uttalade att bestämmelserna i inkasseringsavtalet om arbetsgivarens skyldighet att verksställa avdrag för kontrollavgift utgjorde en kollektivavtalsrättslig reglering av storleken av arbetstagarens löneanspråk. Frågan i det målet gällde emellertid om arbetsgivarens skyldighet att göra detta avdrag skulle betraktas som ett betalningsuppdrag från den enskilde och om detta i sådant fall stred mot det så kallade överlåtelseförbudet. Någon prövning utifrån Europakonventionens bestämmelse om skydd för äganderätten, som för övrigt inte var införlivad i svensk rätt vid den tidpunkten, gjordes inte då.

Inkasseringsavtalet medför naturligtvis kollektivavtalsförpliktelser för arbetsgivarparterna gentemot förbundet. Dessa förpliktelser utesluter emellertid inte att arbetstagarna också berövas sin egendom. I Evaldssonmålet slog Europadomstolen fast att de avdrag för granskningsarvoden som de klagande i det målet drabbades av innebar att de blev berövade sin egendom enligt artikel 1 i första tilläggsprotokollet. Begreppet "egendom" i den artikeln ska också ges en autonom och vidsträckt innebörd (jfr Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, fjärde upplagan, 2012, s. 539). Hela den lön som står angiven på arbetstagarens lönespecifikation måste därför anses vara en del av arbetstagarens egendom i den mening som avses i den aktuella bestämmelsen. Att arbetstagaren sedan kan behöva vidkännas vissa ingrepp i äganderätten är en annan sak.

Sammanfattningsvis menar Arbetsdomstolen att ett avdrag för kontrollavgift enligt inkasseringsavtalet innebär ett berövande av egendom i den mening som avses i artikel 1 första stycket andra meningen i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen.

Andra invändningar mot påståendet att avdragen för kontrollavgift är ett ingrepp i äganderätten

Förbundet har mot arbetsgivarparternas inställning att avdragen för kontrollavgifter ska ses som ingrepp i äganderätten även invänt att, såvitt framkommit, ingen berörd montör har motsatt sig avdragen. Förbundet har också påpekat att det inte är någon av de oorganiserade i Midroc, Bravida och Browik som har berövats egendom under den tid som avses i tvisten eftersom några avdrag inte har gjorts under denna tid. Därmed har enligt förbundets uppfattning det inte heller skett något ingrepp i äganderätten.

Frågan är emellertid om arbetsgivarna var skyldiga att följa inkasseringsavtalets bestämmelser om avdrag för kontrollavgifter även om det inneburit att arbetsgivaren därigenom kränkte arbetstagarnas rättigheter enligt Europakonventionen. Det behöver därför inte konstateras att någon oorganiserad faktiskt berövats egendom. Det gör inte heller någon skillnad vid prövningen av tvistefrågan om kontrollavgiften endast betalats in för sent eller om den inte erlagts alls.

Kravet på allmänt intresse och laglighet

Enligt första stycket andra meningen i artikel 1 i första tilläggsprotokollet gäller som villkor för att egendomsberövande ska vara tillåtet att åtgärden vidtas i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkkrättens allmänna grundsatser.

Europadomstolen konstaterade i Evaldssonmålet att man i Sverige har överlåtit åt parterna på arbetsmarknaden att reglera löner och andra arbetsvillkor genom kollektivavtal och att det inte finns någon statlig myndighet som utövar tillsyn över hur avtalen tillämpas. Europadomstolen godtog mot denna bakgrund att en avgift för att täcka kostnaderna för Svenska Byggnadsarbetareförbundets lönegranskning kunde ha ett legitimt syfte "i allmänt intresse" eftersom granskningsarbetet syftade till att skydda byggnadsarbetarna generellt.

De kontrollavgifter som nu ska prövas har, som nämnts ovan, likheter med de granskningsarvodena som prövades i Evaldssonmålet. Det saknas enligt Arbetsdomstolens mening skäl att i frågan om allmänt intresse göra någon annan bedömning än den Europadomstolen gjorde i det målet. Oavsett ackordskontrollens omfattning får syftet med ackordskontrollen och kontrollavgiften antas vara att tillgodose samtliga montörers intressen som är förenade med ackordslönesystemet. Kontrollavgifterna får därmed, i den mening som avses i artikel 1, anses ha ett legitimt syfte. Vidare är inkasseringsavtalet slutet med stöd av medbestämmandelagen och egendomsberövandet får i konventionens mening anses ha skett under de förutsättningar som anges i lag.

Är ingreppet proportionerligt?

Arbetsdomstolen har kommit fram till att avdragen för kontrollavgifter utgör ett ingrepp i de enskilda arbetstagarnas äganderätt. För att ett ingrepp i äganderätten ska vara förenligt med Europakonventionen krävs att ingreppet står i rimlig proportion till syftet med ingreppet. Det måste med andra ord finnas en rättvis

jämvikt mellan det allmänna intresset och de enskildas rättigheter (jfr bl.a. Danelius, a.a., s. 53 och 544 f. samt Evaldssondomen).

Vid bedömningen av om ingreppet i de enskilda montörernas äganderätt står i rimlig proportion till syftet med ingreppet uppstår frågan om vilka uppgifter inom ramen för ackordskontrollen som avgifterna avser att finansiera. Parterna är i denna del ense om att intäkterna från kontrollavgifterna ograverat ska gå till förbundets kostnader för ackordskontrollen och inte bidra till förbundets allmänna fackliga verksamhet. Parterna är dock oense om syftet med ackordskontrollen och dess omfattning.

Enligt förbundet måste inkasseringsavtalet och syftet med ackordskontrollen, för att det allmänna syftet ska framgå, tolkas i ljuset av förbundets stadgar för ackordskontrollen. Enligt stadgarna är ackordskontrollens ändamål att i enlighet med gällande avtal bereda medlemmarna största möjliga ersättning för sitt arbete samt i övrigt utöva kontroll över att avtal och ackordsprislister tillämpas. Enligt förbundet får alltså intäkterna användas till rådgivning angående ackordsfrågor, tvistehantering i ackordstvister, utbildning i ackordsfrågor och ackordstidlistan, upprättande av ackordslistor och uträkning av ackordsöverskott m.m.

Arbetsgivarparterna menar å sin sida att de uppgifter som åligger förbundet inom ramen för ackordskontrollen är betydligt mer begränsade. Enligt arbetsgivarparterna omfattar ackordskontrollen endast arbete med att skriva ut ackordsedlar, tillhandahålla blanketter och datasystem för detta ändamål samt kontrollera och upprätta ackordssedlar och räkna ut ackord.

Utifrån de uppgifter som framkommit om avtalshistorik, ackordskontrollens tillämpning m.m. finns utrymme för att finna stöd för båda partsidornas uppfattning i frågan om ackordskontrollens omfattning. Vid bedömningen av om avdragen för kontrollavgifter varit proportionerliga i den mening som avses i Europakonventionen är det emellertid enligt Arbetsdomstolens mening av större betydelse hur pengarna faktiskt har använts. Förbundet har i denna del åberopat omfattande muntlig bevisning, i form av vittnesförhör med såväl ombudsmän som assistenter, för att visa vilket arbete som utförs inom förbundets ackordskontrollverksamhet. Det finns mot bakgrund av den åberopade bevisningen inte skäl att ifrågasätta att förbundet utför samtliga de arbetsuppgifter inom ramen för ackordskontrollen som förbundet gjort gällande.

Arbetsdomstolen övergår härfter till att bedöma ingreppets proportionalitet. Som redogjorts för ovan kom Europadomstolen i Evaldssondomen fram till att granskningsarvodet, trots att det rörde sig om ett begränsat belopp, inte var proportionellt i förhållande till det allmänna syftet med löneavdraget. Europadomstolen fann att det inte kunde uteslutas att pengarna användes till en verksamhet som de oorganiserade arbetstagarna inte sympatiserade med samt att det inte fanns en rimlig möjlighet för arbetstagarna att kontrollera vad pengarna användes till.

Vid prövningen av ingreppets proportionalitet uppkommer således frågor om vilken nytta de oorganiserade arbetstagarna har av ackordskontrollen, om intäkterna till någon del används till förbundets allmänna fackliga verksamhet

och om de oorganiserade haft någon möjlighet att kontrollera vad intäkterna från kontrollavgifterna används till (jfr Ewaldssondomen).

Har de oorganiserade arbetstagarna någon nytta av ackordskontrollen?

Förbundet har gjort gällande att samtliga arbetstagare drar nytta av ackordslönesystemet och ackordskontrollverksamheten eftersom alla – även oorganiserade – får gå utbildningar i ackordstidlistan och ta del av rådgivning i ackordsfrågor. Enligt förbundet erhåller dessutom både de som arbetar på ackord och de som arbetar på tidlön högre lön genom det lönesystem som tillämpas.

Arbetsgivarparterna har å sin sida anfört att kontrollavgiften för de montörer som arbetar på tidlön inte motsvaras av någon motprestation alls från förbundets sida och att nyttan för de montörer som arbetar på ackord i vart fall inte står i proportion till kostnaden.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning.

Det arbete som förbundet utför inom ramen för ackordskontrollen, t.ex. utbildning och rådgivning i ackordsfrågor, kontroll av ackordssedlar och uträkning av ackordsöverskott, torde i stor utsträckning gynna de montörer som arbetar på ackord, oavsett om de är medlemmar i förbundet eller inte. För de montörer som arbetar på tidlön är emellertid nyttan betydligt mer begränsad. Även om ackordslönesystemet i stort är lönedrivande motsvaras kontrollavgiften för dessa arbetstagare inte av någon direkt motprestation från förbundets sida. Frågan om kontrollavgiften står i rimlig proportion till syftet med ingreppet blir således mer påtaglig beträffande de arbetstagare som är oorganiserade och arbetar på tidlön.

Av de arbetstagare som är aktuella i målet har vissa arbetat på ackord och vissa på tidlön vid den tidpunkt då kontrollavgiften till förbundet skulle ha betalats. Arbetsdomstolen återkommer till frågan om det i målet bör göras någon differentierad bedömning för respektive grupp.

Bidrar kontrollavgifterna till förbundets allmänna fackliga verksamhet?

Enligt förbundet omfattas allt arbete som förbundet utför för att upprätthålla ackordslönesystemet av ackordskontrollen. Det innebär att förbundet inom ramen för ackordskontrollen bl.a. utför utbildningar i ackordstidlistan, lämnar rådgivning i ackordsfrågor, uppdaterar ackordstidlistan och medverkar vid hanteringen av ackordstvister. Förbundet har uppgett att det finns en tydlig gräns mellan ackordskontrollen och den övriga fackliga verksamheten.

Arbetsgivarparterna har anfört att en stor del av dessa arbetsuppgifter är att betrakta som allmän facklig verksamhet, dvs. annat än sådant som är hänförligt till kontrollverksamheten. Arbetsgivarparterna har som exempel nämnt avtalsförhandlingar, tvisteförhandlingar och utbildningar, även om dessa avser inkasseringsavtalet eller ackordstidlistan. Även uppdateringar av ackordstidlistan samt arbete med att lämna information om förbundets verksamhet på arbetsplatser faller enligt arbetsgivarparterna inom ramen för den allmänna fackliga verksamheten.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning.

Syftet med ackordskontrollen, som det har definierats i stadgarna och som ackordskontrollen har fungerat i praktiken, är att bereda medlemmarna största möjliga ersättning för deras arbete samt i övrigt utöva kontroll över att avtal och ackordsprislister tillämpas. Detta torde enligt Arbetsdomstolens mening allmänt uppfattas som typiskt fackliga mål. Förbundet har emellertid framhållit att med ”medlemmar” åsyftas medlemmar i ackordskontrollen och inte medlemmar i förbundet.

Kontrollavgifterna används alltså till allt som har att göra med ackordslönesystemet och som syftar till att ge arbetstagarna största möjliga förtjänst samt även till kontroll av ingångna avtal. Systemet med kontrollavgifter bygger på ett kollektivt intresse att upprätthålla och kontrollera ackordslönesystemet. Detta intresse kan dock komma i konflikt med den individuella egendomsrätt som skyddas i Europakonventionen. Även om avtalsparterna ursprungligen skulle ha varit överens om att ackordskontrollen ska ha den omfattning som förbundet gör gällande bör därför prövningen av ingreppets proportionalitet utgå från vad som är rimligt att de oorganiserade montörerna bidrar till (och alltså oavsett vad parterna ursprungligen kommit överens om). Utifrån detta betraktelsesätt anser Arbetsdomstolen att en hel del av det arbete som förbundet utför inom ramen för ackordskontrollen bör betraktas som allmän facklig verksamhet.

Ett exempel på arbete som får betraktas som allmän facklig verksamhet är avtalsförhandlingar och arbete med att uppdatera gällande avtal. Enligt förbundets verksamhetsberättelser har arbetet med att uppdatera ackordstidlistan skett i en arbetsgrupp med representanter från förbundet respektive EIO. Arbetsgruppen har, av vad som framgår av verksamhetsberättelserna, träffats ett antal gånger per år för att förhandla om nya priser. Kostnaderna för förbundets representanter i arbetsgruppen har, i vart fall till viss del, belastat ackordskontrollen. Arbetet med att uppdatera ackordstidlistan bör dock betraktas som allmän facklig verksamhet.

Ett annat exempel är de tvisteförhandlingar som förekommer i samband med tvister mellan arbetsgivare och arbetstagare om vilken ackordslön som ska utbetalas. Enligt förbundet omfattas ombudsmännens deltagande vid sådana tvisteförhandlingar av ackordskontrollen. Enligt Arbetsdomstolens mening måste emellertid även detta anses vara allmän facklig verksamhet. Vid en tvisteförhandling företräds inte en oorganiserad arbetstagare av förbundet. Det visar att organiserade respektive oorganiserade arbetstagare i vissa avseenden behandlas olika och inte heller har lika stor nytta av ackordskontrollens verksamhet.

Kontrollavgifterna bekostar också tio procent av förbundets medlemstidning. Orsaken till detta är enligt förbundet att tidningen innehåller information om ackordskontrollen. Även profilartiklar, som används som reklam för ackordskontrollen, bekostas av kontrollavgifterna. Även detta är enligt Arbetsdomstolens uppfattning exempel på kostnader som får anses ha ett mycket nära samband med förbundets övriga verksamhet och som det inte är befogat att en oorganiserad är med och finansierar.

En stor del av ackordskontrollens kostnader utgörs vidare av utbildningskostnader. Det kan i och för sig tyckas rimligt att alla arbetstagare bidrar till denna kostnad. Av vad som framkommit ges dock information om dessa utbildningar huvudsakligen i utskick till medlemmar, på hemsidan och i medlemstidningen. I vart fall har montören C.S., som inte är medlem i förbundet, uppgett att han inte fått någon information om dessa utbildningar.

Utan att göra någon fullständig genomgång av förbundets samtliga kostnader förenade med ackordskontrollen finner Arbetsdomstolen att kontrollavgifterna, i vart fall till viss del, får anses bidra till förbundets allmänna fackliga verksamhet.

Arbetstagarnas insyn i ackordskontrollen

Arbetsgivarparterna har, med hänvisning till Europadomstolens resonemang i Ewaldssonmålet, gjort gällande att ordningen för hantering och redovisning av kontrollavgifterna inte är genomskinlig och att arbetstagarna inte fått information om vad pengarna använts till. Till stöd för detta påstående har arbetsgivarparterna låtit Deloitte AB granska förbundets redovisning av kostnaderna för ackordskontrollen under åren 2007 och 2008.

Förbundet har å sin sida anfört att samtliga intäkter och kostnader som är hänförliga till ackordskontrollen bokförs på ett särskilt konto (konto 92) och att dessa medel hanteras helt avskilt från den övriga verksamhetens medel. Enligt förbundet är redovisningen av ackordskontrollens medel genomskinlig och de arbetstagare som velat få insyn i ackordskontrollens förvaltning av kontrollavgifterna har kunnat få det.

Vad gäller den närmare redovisningen av ackordskontrollens kostnader har förbundet anfört följande. Kostnader som är direkt hänförliga till ackordskontrollen, t.ex. kostnader för utbildningar i ackordstidlistan och för dataprogrammet Ackcent, tas upp i sin helhet på konto 92. Kostnader som endast har en indirekt anknytning till ackordskontrollen och som är kopplade till administrationen, som kostnader för personal, lokaler, datorer m.m., tas däremot endast upp till 20 procent på konto 92. Schablonen på 20 procent vid beräkningen av hur stor andel av de indirekta kostnaderna som ska belasta ackordskontrollen har använts för hela förbundet sedan år 2008. Anledningen till att förbundet använder sig av denna schablon är att intäkterna från kontrollavgifterna uppgår till 20 procent av förbundets totala intäkter. Kostnaderna kan därför inte tas upp till mer än 20 procent trots att förbundets och avdelningarnas totala kostnader för ackordsfrågorna är högre än så. Samtliga ombudsmän arbetar med ackordsfrågor och principen är att 20 procent av ombudsmännens och assistenternas löner ska belasta konto 92 trots att dessa egentligen arbetar med ackordsfrågor i större utsträckning. I stället för att bokföringsmässigt dela upp lönekostnaderna så att 20 procent av alla anställdas lönekostnader belastar konto 92 har förbundet valt att redovisa lönekostnaderna för de personer som till stor del arbetar med ackordskontrollen. Resultatet blir dock detsamma. Den lista som finns över personal inom ackordskontrollen utvisar med andra ord vilka personers löner

som i olika utsträckning har belastat konto 92, inte vilka personer som exklusivt har arbetat med ackordskontrollen.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning.

Inledningsvis kan konstateras att förbundets verksamhetsberättelser och årsredovisningar från verksamhetsåren 2007 och 2008 endast innehåller information om ackordskontrollens totala intäkter och kostnader och vad pengarna i stora drag har använts till. Någon närmare beskrivning av vad de kostnader som tagits upp som kostnader för ackordskontrollen har bestått i finns inte.

En viktig fråga för att bedöma möjligheterna till insyn i hur kontrollavgifterna använts är hur gränsdragningen mellan ackordskontrollen och den övriga verksamheten är gjord och hur den är definierad. Gränsdragningen är viktig även med tanke på att ackordskontrollen, till skillnad från den övriga verksamheten, är skattepliktig verksamhet. I den del som rör den ekonomiska redovisningen av kontrollavgifterna har parterna förebringat en mycket omfattande bevisning. Den har bestått bl.a. i en utförlig genomgång av förbundets räkenskaper för de aktuella åren och vittnesförhör med förbundets ekonomichef H.E. samt revisorn T.M., som ansvarat för den utredning från Deloitte AB som arbetsgivarparterna åberopat. Utan att ta ställning till hur räkenskaperna förhåller sig till bokföringsskyldigheten och vad som överensstämmer med god redovisningssed kan Arbetsdomstolen konstatera att det varken i årsredovisningarna eller någon annanstans, såvitt framkommit, finns redovisat eller definierat den gränsdragning som gällt för fördelningen av kostnaderna mellan ackordskontrollen och den övriga verksamheten. På vilket sätt de indirekta kostnaderna belastat ackordskontrollen, dvs. information om den fördelningsnyckel som använts, finns sålunda inte heller dokumenterad eller klarlagd i årsredovisningarna eller någon annanstans. Den personallista som legat till grund för kostnadsföringen av personalkostnaderna utvisar t.ex. endast vilka personers löner som kostnadsförts på konto 92, men den ger ingen information om vilka eller hur många som faktiskt har arbetat med ackordskontrollen eller vilken närmare funktion de då har haft. I stället har framkommit, som redovisats ovan, att listan i själva verket inte alls speglar personalens arbete med ackordskontrollen utan bara använts för att på ett praktiskt sätt redovisa den del av förbundets lönekostnader som förbundet har ansett bör löpa på ackordskontrollen och bekostas av kontrollavgifterna.

Den utredning som har förebringats ger enligt Arbetsdomstolens mening inte stöd för att det har funnits någon utförlig information att tillgå för arbetstagarna om hur kontrollavgifterna faktiskt har använts. Den ordning som tillämpats för hantering av kontrollavgifterna har inte klart åtskilts från finansieringen av den allmänna fackliga verksamheten. Hanteringen av ackordskontrollens medel kan inte sägas ha varit genomskinlig. Sammanfattningsvis blir Arbetsdomstolens bedömning, mot bakgrund av ovanstående, att arbetstagarna inte kan anses ha haft en verklig möjlighet att identifiera vad de har betalat för.

Sammanfattande bedömning av om ingreppet är proportionerligt

Arbetsdomstolen har i det föregående kommit fram till att det inte funnits någon klar gräns mellan ackordskontrollen och den allmänna fackliga verksamheten, att kontrollavgifterna till viss del bidragit till den allmänna fackliga verksamheten och att det inte varit möjligt för de oorganiserade arbetstagare att få insyn i vad pengarna har använts till. Domstolen finner mot den här bakgrunden att kontrollavgiften inte stått i rimlig proportion till syftet med ingreppet.

Strider kontrollavgifterna mot Europakonventionen?

Arbetsdomstolen har i det föregående funnit att ett avdrag för kontrollavgift enligt inkasseringsavtalet innebär ett berövande av egendom i den mening som avses i artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Vidare har domstolen funnit att kontrollavgiften inte stått i rimlig proportion till ingreppet. Om arbetsgivarna skulle ha gjort avdrag för kontrollavgifter för anställda som inte är medlemmar i förbundet skulle detta enligt Arbetsdomstolens mening, mot den här bakgrunden, ha stått i strid med skyddet för egendom i Europakonventionen. Med det ställningstagandet behöver inte någon differentierad bedömning göras för dem som arbetat på tidlön respektive ackord. Det finns inte heller skäl att ta ställning till om förfarandet också skulle anses ha stått i strid med artikel 11 i Europakonventionen.

Europakonventionens betydelse i tvister mellan enskilda

Arbetsdomstolen har som framgått ovan funnit att det skulle ha stått i strid med Europakonventionen om arbetsgivarna hade tillämpat inkasseringsavtalets bestämmelser om kontrollavgifter på arbetstagare som inte är medlemmar i förbundet. Förbundet har gjort gällande att det ställningstagandet inte hindrar att arbetsgivarna är skadeståndskyldiga för brott mot kollektivavtalet. Enligt förbundet kan Europakonventionen nämligen inte åberopas direkt i tvister mellan enskilda och förbundet har här bl.a. hänvisat till Högsta domstolens avgörande i NJA 2007 s. 747. Arbetsgivarparterna har å sin sida hävdat att Europakonventionen har så kallad tredjepartsverkan och att konventionen i vart fall kan åberopas som skydd mot krav som strider mot den.

Frågan om Europakonventionen kan åberopas i tvister mellan enskilda prövades i AD 1998 nr 17. Frågan i det målet gällde om varslade stridsåtgärder stred mot artikel 11 i Europakonventionen. Beträffande frågan om konventionen kunde åberopas i tvister mellan enskilda uttalade Arbetsdomstolen att den frågeställningen inte uttryckligen hade berörts i förarbetena till inkorporeringslagen, bortsett från att det av förarbetena framgick att konventionen skulle kunna tillämpas direkt av domstolar och myndigheter (se prop. 1993/94:117 s. 33). Arbetsdomstolen uttalade därefter att det enligt domstolens mening också följde av inkorporeringen av konventionen att sådana artiklar i konventionen som kunde vara av betydelse i förhållandet mellan enskilda också skulle kunna tillämpas i tvister mellan dem (en hänvisning i denna del gjordes till SOU 1993:40 Del B s. 107).

Att Europakonventionen ska kunna åberopas i tvister mellan enskilda har Arbetsdomstolen också uttalat i den svenska Ewaldssondomen (AD 2001 nr 20). Att anmärka är emellertid att parterna i det målet var överens om att bolaget, för den händelse löneavdragen skulle betraktas som stridande mot Europakonventionen, inte var skyldigt enligt byggnadsavtalet att göra dessa löneavdrag. Någon ingående prövning av frågan gjordes därmed aldrig.

NJA 2007 s. 747 gällde frågan om en enskild skulle kunna åläggas att betala skadestånd till en annan enskild med direkt tillämpning av artiklarna 8 och 13 i Europakonventionen. Högsta domstolen uttalade att staten kan bli skadeståndsskyldig om den inte uppfyller sina förpliktelser enligt konventionen. Däremot, konstaterade Högsta domstolen, innehåller konventionen inte några regler som uttryckligen ålägger enskilda några skyldigheter; än mindre föreskriver konventionen att enskilda kan vara skyldiga att betala skadestånd. I fall där skadeståndsskyldighet inte följer av gällande svensk skadeståndsrätt ens inom ramen för en fördragskonform tillämpning fann Högsta domstolen att en enskild, med hänsyn till att denne ska kunna förutse de rättsliga följderna av sitt handlade, inte kunde åläggas att betala skadestånd på grund av en överträdelse av artikel 8 i Europakonventionen.

Mot bakgrund av NJA 2007 s. 747 står det alltså klart att en enskild part inte kan grunda ett skadeståndskrav direkt på Europakonventionen gentemot en annan enskild part. Förevarande mål handlar dock inte om skadestånd för kränkningar av Europakonventionen. Frågan är i stället om arbetsgivarna varit skyldiga att följa förpliktelsen i kollektivavtalet om avdrag för kontrollavgift när det skulle ha inneburit att arbetsgivarna kränkt de berörda arbetstagarnas rättigheter enligt konventionen.

Enligt vissa uttalanden i den juridiska doktrinen kan ett förfarande som enligt Europadomstolens praxis strider mot en artikel i Europakonventionen (särskilt i fall då den ifrågavarande staten redan fällts) knappast åberopas av en enskild i en nationell domstol för att underbygga ett fordringskrav som baseras på detta agerande (jfr Andersson, Håkan, Den svenska EKMR-skadeståndsrätten (III) – diskussionen av olika horisontella verkningar, Särtryck från InfoTorg Juridik, augusti 2011, s. 16). Enligt det synsättet innebär Ewaldssondomen således att svenska domstolar bör vägra att tillämpa de delar av kollektivavtalen som innehåller det otillåtna löneavdraget för granskningsarvode (jfr Andersson, a.a., s. 24, samt Cameron, Iain, Europadomstolen och granskningsarvodena, Nordiskt nyhetsbrev, Institutet för social civilrätt, EU & arbetsrätt nr 1 2007).

Europakonventionen gäller, som anförts ovan, som svensk lag. Arbetsdomstolen har i det föregående funnit att systemet med kontrollavgifter som det hanterats av förbundet, på motsvarande sätt som granskningsarvodena i Ewaldssonmålet, stått i strid med artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen. Intresset av att hindra kränkningar av konventionen talar enligt Arbetsdomstolens mening starkt för att arbetsgivarna inte ska åläggas att betala skadestånd till förbundet för att de inte har följt en kollektivavtalsföreskrift när det skulle ha inneburit att vissa arbetstagares rättigheter enligt Europakonventionen skulle ha kränkts. Förbundets talan ska därför avslås.

Rättegångskostnaderna

Vid den nu angivna utgången har förbundet förlorat och ska därför förpliktas att ersätta arbetsgivarparternas rättegångskostnader. Arbetsgivarparterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 6 005 959 kr, varav 4 995 150 kr för ombudsarvode. Av vad arbetsgivarparterna har angett framgår att det yrkade ombudsarvodet omfattar arbete under 1 746 timmar. Förbundet har överlåtit till domstolen att avgöra skäligheten att de yrkade beloppen. I fråga om den yrkade ersättningen för ombudsarvode har förbundet dock framhållit att arbetsgivarparternas ombud lagt ner nästan dubbelt så många timmars arbete som förbundets ombud. Arbetsdomstolen konstaterar att tvisten har varit omfattande och att handläggningen pågått under lång tid. Enligt Arbetsdomstolens bedömning har det emellertid inte varit skäligan påkallat att lägga ner så många timmars arbete som arbetsgivarparternas ombud har gjort. Arbetsdomstolen finner att skälig ersättning för ombudsarvode är 3 800 000 kr. Den ersättning som yrkats för parternas egna utgifter och för utredningen av Deloitte AB får anses skälig.

Domslut

1. Arbetsdomstolen avslår Svenska Elektrikerförbundets talan.
2. Arbetsdomstolen förpliktar Svenska Elektrikerförbundet att ersätta Elektriska Installatörsorganisationen EIO, Midroc Electro Aktiebolag, Bravida Sverige AB, APC Elinstallatören Aktiebolag och Browik Installation i Stockholm AB för rättegångskostnader med 4 810 809 kr, varav 3 800 000 kr för ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen på det förstnämnda beloppet från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Ledamöter: Carina Gunnarsson, Lars Johan Eklund, Christer Måhl, Claes Frankhammar, Gabriella Forssell, Maria Hansson och Anders Tiderman.
Enhälligt.

Sekreterare: Charlotte Svanström